

Na podlagi 109. člena Poslovnika državnega zbora (Uradni list RS, št. 92/07 – uradno prečiščeno besedilo, 105/10 in 80/13) je Državni zbor na seji dne 6. marca 2014 sprejel

RESOLUCIJO o zaščiti kranjske čebele (ReZKČ)

1 RAZLOGI IN NAMEN TE RESOLUCIJE

Čebelarstvo ima v Sloveniji in sodobnem svetu velik gospodarski pomen. Čebelje pridelke, kakršni so med, cvetni prah, vosek, propolis, matični mleček in čebelji strup, človek uporablja za hrano in lajšanje zdravstvenih težav. Kljub veliki gospodarski vrednosti, ki jo imajo vsi čebelji pridelki, pa je še veliko večja korist zaradi opravevanja čebel. Medonosne čebele so najpomembnejše opravevalke žužkocvetnih rastlin. V sadjarstvu so ključnega pomena, saj so spomladi, v obdobju največjega cvetenja, drugi opravevalci še maloštevilni (npr. čmrlji, metulji) in tako veliko manj prispevajo k uspešnosti opravevanja. Čebele so tudi pomembne opravevalke različnih kulturnih rastlin, tako pa nepogrešljivi člen v verigi preskrbe s hrano za živali in ljudi ter ne nazadnje za ohranjanje rastlinske pestrosti naše države. Poleg nepogrešljivega delovanja v naravi nam dajejo čebelje pridelke. Izmed vseh je najbolj poznan in razširjen prav med in glede na rastlinsko pestrost naše države je slovenskim čebelarjem omogočeno pridobivanje različnih vrst medu. Zaradi majhnosti naše države nismo konkurenčni po količini, zato pa si še toliko skrbneje prizadevamo za kakovost in prepoznavnost medu, pridelanega v Sloveniji. Za lažje nastopanje na trgu slovenski čebelarji vstopajo v sheme kakovosti. Kakovostna shema, ki združuje čebelarje s celotnega slovenskega ozemlja, je Slovenski med z zaščiteno geografsko označbo. Ta shema daje primarnim proizvajalcem prepoznavnost in omogoča konkurenčnost, saj lahko ponudijo več kot splošno kakovost pridelka. Kakovostna in varna hrana ter znan izvor živil so prednostna merila, ki v poplavi različnih živil zagotavljajo potrošnikom zdravo hrano, primarnim proizvajalcem pa možnost obstoja in delovanja na trgu.

Poleg tega je kranjska čebela¹ (*Apis mellifera carnica*) v Sloveniji avtohtona čebelja rasa, sicer prisotna širše v srednji Evropi (v južnem delu Avstrije, v pretežnem delu Madžarske, v manjšem delu severne Italije, na Hrvaškem, v delu Romunije, v Bosni in Hercegovini ter Srbiji). Zaradi ugodnih morfoloških in etoloških lastnosti je zastopana tudi v drugih državah zahodne Evrope in zunaj nje, k čemur so prispevali trgovci s čebelami v preteklosti, njihovo tradicijo pa danes nadaljujejo predvsem vzrejevalci matic. Zato ima kranjska sivka velik pomen v svetovnem čebelarstvu.

Zaščita kranjske čebele se v zadnjem obdobju vzpostavlja iz več smeri. Glavni dokument za podporo čebelarstvu je potrjeni Rejski program za kranjsko čebelo, v katerem so zapisani glavni cilji za čebelarstvo v petletnem obdobju. Cilji v tem dokumentu so razdeljeni na dva sklopa. V prvem so zapisani cilji, ki so v nacionalnem interesu in se nanašajo na dejstvo, da je Slovenija izvorna dežela avtohtone kranjske čebele in da moramo njeno populacijo v skladu s tem ohranjati. V drugem sklopu so cilji, ki se nanašajo na odbiro in vzrejno delo. Cilji iz prvega sklopa so večinoma splošni in zahtevajo lotevanje iz različnih smeri. Tako na poseljenost čebeljih družin po vsej Sloveniji vpliva število čebelarjev, paša čebel, ekonomika čebelarjenja itd.

Republika Slovenija podpira čebelarstvo, skozi program strokovnih nalog iz potrjenega rejskega programa, kot z ukrepi v okviru skupne tržne ureditve kmetijskih proizvodov. Tako mu Slovenija skupaj z Evropsko unijo pomaga z ukrepi iz Uredbe Sveta

(ES) št. 1234/2007 z dne 22. oktobra 2007 o vzpostavitvi skupne ureditve kmetijskih trgov in o posebnih določbah za nekatere kmetijske proizvode (Uredba o enotni SUT), (UL L št. 299 z dne 16. 11. 2007, str. 1), zadnjič spremenjene z Uredbo Sveta (EU) št. 517/2013 z dne 13. maja 2013 o prilagoditvi nekaterih uredb ter odločb in sklepov na področjih prostega pretoka blaga, prostega gibanja oseb, prava družb, politike konkurence, kmetijstva, varnosti hrane, veterinarske in fitosanitarne politike, prometne politike, energetike, obdavčitve, statistike, vseevropskih omrežij, pravosodja in temeljnih pravic, pravice, svobode in varnosti, okolja, carinske unije, zunanjih odnosov, zunanje, varnostne in obrambne politike ter institucij zaradi pristopa Republike Hrvaške (UL L št. 158 z dne 10. 6. 2013, str. 1).

Poleg tega v čebelarstvu deluje Javna svetovalna služba. V podporo čebelarstvu delujejo tudi veterinarji Nacionalnega veterinarskega inštituta Veterinarske fakultete Univerze v Ljubljani, ki skrbijo za zdravstveno varstvo čebel v Sloveniji. Med njimi je najpomembnejše zatiranje varoze in hude gnilobe, ki je predpisano s Pravilnikom o ukrepih za ugotavljanje, zatiranje, obveščanje in preprečevanje hude gnilobe čebelje zalege (*Pestis apium*) (Uradni list RS, št. 119/06 in 38/07).

Kljub vsem podporam, ki so namenjene slovenskemu čebelarstvu, so se predvsem v zadnjem času pojavila nova kritična področja, ki vplivajo nanj in zahtevajo dodaten pristop k reševanju.

Ta resolucija opredeljuje vizijo in cilje na področju zaščite kranjske čebele v naslednjem obdobju ter predstavlja odgovor na izzive, s katerimi se sooča sodobno čebelarstvo.

Ta resolucija je usklajena s temeljnimi razvojnimi dokumenti države (Strategijo razvoja Slovenije idr.) in evropskimi dokumenti za čebelarstvo.

1.1 Okoliščine ogroženosti medonosne čebele

Sodobno čebelarstvo je iz želje po povečanju dobička spodbudilo uradno, pa tudi nelegalno preizkušanje čebeljih podvrst, tako pa prevoz živih čebel po svetu. Sprva (kolonizacija, 19. stoletje in prva polovica 20. stoletja) so raznašali predvsem evropske podvrste čebel, v začetku temno čebelo, pozneje pa zlasti italijansko in kranjsko čebelo. V drugi polovici 20. stoletja pa so se v Evropi in Ameriki začeli poskusi tudi z neevropskimi podvrstami, poleg tega pa prevoz čebel na pašo na velike razdalje (daljni ruski vzhod). To je povzročilo izgubo avtohtonih ras čebel v mnogih zahodnoevropskih državah. K temu so veliko pripomogli tudi slovenski trgovci s čebelami, ki so do prve svetovne vojne v države zahodne in severne Evrope izvozili približno 150.000 čebeljih družin. Danes je trgovino s čebelami zamenjala trgovina s čebeljimi maticami, ki je spodbudila nekatere čebelarje, da so se specializirali na vzrejo čebeljih matic.

S trgovino čebel na večje razdalje so v Evropo prinesli tudi nevarnega zajedavca varojo, (*Varroa destructor*), ki ga imamo lahko za simbolni začetek ogrožanja evropskih čebeljih podvrst. Medonosna čebela (evropske podvrste) je tako postala odvisna od človekove gojitve, ker je njeno preživetje ogrozil tujerodni zajedavec varoja.

Novi zajedavec in nadaljevanje prometa z živimi čebelami sta pospešila širjenje in pogostost različnih virusnih in drugih povzročiteljev čebeljih bolezni (npr. tujerodna vrsta noseme *Nosema cerana*). Poleg tega je stalno večanje intenzivnosti kmetijske proizvodnje pripeljalo do večje izpostavljenosti fitosanitarnim sredstvom in propada nekaterih pašnih virov (pri nas ajde in cvetočih travnikov). Nekatera fitosanitarna sredstva, predvsem pesticidi, občasno povzročajo kronično umiranje čebel, zaznati pa je tudi subletalno delovanje

pesticidov, ki se v zadnjih letih dokazujejo kot pomembni inhibitorji imunskega odgovora čebel in s tem povečane dovzetnosti za razvoj čebeljih bolezni.

1.2 Posebnosti avtohtone populacije kranjske čebele

Kranjska čebela je v Sloveniji zaščitena na podlagi Zakona o živinoreji (Uradni list RS, št. 18/02, 110/02 – ZUreP-1, 110/02 – ZGO-1, 45/04 – ZdZPKG in 90/12 – ZdZPVHVVR; v nadaljnjem besedilu: Zakon o živinoreji), ki jo v 68. členu opredeljuje kot avtohtono pasmo, 70. člen pa določa njeno posebno varstvo. S tem je Sloveniji priznana pravica in dodeljena dolžnost skrbeti za avtohtono populacijo kranjske čebele *Apis mellifera carnica*. To je država dosegla na podlagi zgodovinskih okoliščin, še zlasti izredne razvitosti čebelarstva v 18. stoletju, ki se je na podlagi zanesljive ajdove paše v poznem poletju in jeseni razvilo v pomembno gospodarsko panogo, poleg tega pa pripomoglo k dobremu poznavanju življenja čebel. Sloves slovenskega čebelarstva je ponesel kranjsko čebelo v svet zaradi razvoja trgovine s čebelami, ki se je začela v drugi polovici 19. stoletja in dosegla višek v prvi polovici 20. stoletja. Do razvoja prevažanja čebel na velike razdalje, ki so ga najprej omogočile železnice, pozneje pa tovornjaki, se je verjetno populacija kranjske čebele v Sloveniji prilagajala lokalnim pašnim razmeram, na podlagi česar je dr. Jože Rihar opisal posamezne ekotipe čebel. Najnovejša raziskovanja z molekularnimi tehnikami ne uspejo dokazati obstoja različnih ekotipov, poleg tega je skrb vzbujajoč obstoj velikega števila tipov mitohondrijske DNA (poročila z Oddelka za zootehniko Biotehniške fakultete in Kmetijskega inštituta Slovenije). Ali je to naravno stanje ali posledica prometa s čebelami, še ni pojasnjeno.

Večje odmiranje v avtohtoni populaciji kranjske čebele, kot je povečan zimski upad čebeljih družin ali njihov pomor na širšem območju, resno ogroža genski sklad te populacije. Kljub strokovnim navodilom o čim večji lastni vzreji matic pa čebelarji pri obnovi fonda posegajo po maticah, ki jih vzgojijo naši vzrejevalci. To povzroča, da se pogostost genov matičarjev naših vzrejevalcev v celotni populaciji povečuje. Dejanska ocena tega dogajanja še ni narejena, je pa kritična za vodenje politike ukrepov v čebelarstvu.

1.3 Ogroženost kranjske čebele

Avtohtona populacija kranjske čebele je v zadnjih letih doživljala pogoste pretrese, predvsem v več kot 10-odstotnem odmiranju v zaporednih letih. Čebelarji so večinoma nadoknadili te izgube glede številčnosti družin, predvidevamo pa, da se je poleg mešanja genskega sklada na celotnem slovenskem ozemlju zmanjšala pestrost zaradi vzreje matic za pripravo nadomestnih družin. Tako je smiselno na začetku ogroženosti avtohtone populacije kranjske čebele ovrednotiti stopnjo tega upada zaradi zaporednega čezmernega odmiranja čebeljih družin in v nadaljevanju uvesti nadzor nad pestrostjo populacije. Na tovrstno pestrost se navezujejo pred časom določeni ekotipi oziroma krajevni različki kranjske čebele, ki jih v zadnjih morfoloških in molekularnih analizah nismo mogli več določiti. Zato bi morali čebelarjem v prihodnje svetovati, naj se pri nakupu čebeljih matic odločajo za najbližjega vzrejevalca, saj bi tako pridobili matico, ki bi bila najbolj prilagojena na podnebne razmere posameznega območja, s tem pa bi tudi zmanjšali mešanje predvidenih različkov/ekotipov kranjske čebele v Sloveniji.

Poleg zmanjšanja pestrosti populacije kranjske čebele ugotavljamo, da se v zadnjem obdobju povečuje gensko onesnaževanje iz sosednjih čebeljih populacij, predvsem drugih podvrst in komercialnih linij iz tujine. Ugotovitve na terenu in naknadno opravljena morfološka analiza populacije kranjske čebele v Sloveniji v letu 2010 razkrivajo, da je avtohtona populacija kranjske čebele pri nas zaradi tega mešanja ogrožena. Vzrok ogroženosti pa je, da je v tej populaciji preveč delavk z rumenimi obročki na zadku. Po

predhodno opravljeni morfološki analizi je bilo leta 2010 v Sloveniji 5,6 % delavk z rumenimi obročki od sicer 2 % dovoljenih. Odstotek teh čebel ni enak po vsej državi, večji je predvsem na meji z Italijo. Toda tudi v notranjosti Slovenije so območja z večjim odstotkom čebel z rumenimi obročki. Stroka meni, da je mogočih vzrokov za to stanje več:

- izgubljanje zavesti o pomenu kranjske čebele za državo,
- čebelarjevo neznanje razločevanja kranjske čebele od drugih ras,
- globalizacija in vse večji pritisk na ekonomičnost čebelarjenja.

Tudi opravljena molekularna analiza kranjske čebele v Sloveniji leta 2009 nakazuje možnost, da se je pestrost kranjske čebele v zadnjem obdobju, ocenjena na podlagi števila različnih haplotipov na odseku citokrom oksidaza I in citokrom oksidaza II v mitohondrijski DNK, v populaciji povečala.

Pestrosti populacije kranjske čebele si sicer želimo, a je z vidika ohranjanja čistosti te žuželke ne moremo dovoliti zaradi vnosa genov iz drugih podvrst medonosne čebele; sporen je tudi vnos genov kranjske čebele iz sicer naravnega okolja zunaj Slovenije, vsekakor pa z območij, na katerih gojijo kranjsko čebelo zunaj naravnega okolja. Za prilagodljivost populacije novim okoljskim izzivom je nujno ohranjati čim širšo gensko pestrost avtohtone kranjske čebele. Žal za to še ni dovolj strokovnih podlag, zaradi česar lahko v tem času kranjsko čebelo označujemo in ohranjamo le po morfoloških in etoloških merilih.

Za ta del čistosti bodo morali v prihodnje skrbeti vsi čebelarji v Sloveniji ob pomoči strokovnih ustanov. Ena izmed pglavitnih nalog, ki bi jo morali opravljati čebelarji, je, da bi bili med pregledom čebeljih družin pozorni na barvo zadkovih obročkov pri delavkah in da bi iz družin, v katerih bi zasledil čebele z rumenimi obročki, nemudoma odstranili matico in jo zamenjali z drugo, primernejšo. Pri tem bi morali odstraniti tudi vso zaleženo trotovinno.

2 STANJE KRANJSKE ČEBELE IN SLOVENSKEGA ČEBELARSTVA

2.1 Čebelarstvo v Sloveniji

Slovenija ima bogato čebelarsko tradicijo. Čebelarji Anton Janša, Peter Pavel Glavar, Anton Žnideršič in drugi so pomembno prispevali v svetovno čebelarsko zakladnico znanja. Na to, da so bili med pionirji znanja o čebelah, je vplival tudi Pollmann s knjigo *Die Honigbiene und Ihre Zucht* (Medonosna čebela in njeno gojenje) iz leta 1875, v kateri je zapisal, da je med trenutnimi najpogostejšimi gojenimi čebeljimi rasami² v Evropi tudi kranjska čebela. V knjigi je bila kranjska čebela tudi prvič znanstveno poimenovana (*Apis mellifera carnica*). Danes je kranjska sivka druga najpomembnejša rasa čebel na svetu, kar gre pripisati predvsem njenim dobrim lastnostim (mirnost, delavnost, dolgoživost, dobro izkoriščanje gozdnih paš, dobro prezimljanje, skromna poraba zimske zaloge hrane, silovit spomladanski razvoj in druge ...). Zaradi znanja in bogate tradicije je bilo čebelarstvo na ozemlju današnje Slovenije v preteklosti pomembna izvozno naravnana kmetijska panoga, ki se je ponašala z izvozom medu in čebeljih družin.

2.2 Kranjska čebela (*Apis mellifera carnica*) naravna dediščina in vrednota

Kranjska čebela kot podvrsta se je oblikovala po zadnji poledenitvi, ko je bila ločena od sestrške italijanske podvrste. Njeno avtohtono območje je bistveno širše od Slovenije, saj ima svoje zaledje še v večjem delu zahodnega Balkana in deloma v srednji Evropi vzhodno od Alp do vrhov Karpatov. Na tako velikem območju so se oblikovali tudi posebej prilagojeni ekotipi v celoviti populaciji podvrste kranjske čebele, od alpskega in dinarskega do sredozemskega na eni strani ter celinskega panonskega na drugi strani.

Slovenija je na stičišču vseh glavnih smeri razvoja ekotipov s prevladujočim vplivom alpskega sveta. Ta se pri nas prek predalpskega sveta postopno preliva v dinarski svet in tako so se v večjem delu današnje Slovenije oblikovale posebne naravne danosti, ki so vodile v razvoj značilnosti kranjske čebel, kot jo je najprej opisal Pollmann leta 1879 pod strokovnim imenom *Apis mellifera carnica*. Vzorce čebel mu je poslal trgovec s čebelami Emil Rotschütz (Šalehar, 2011). Iz zapisov o širši uporabi vzorcev iz takratne Kranjske za opis podvrste izhaja, da je klasični lokus ne le kraj Rotschützevega čebelnjaka Podsmreka pri Ivančni Gorici, ampak širše območje Kranjske. Uspešno ohranjanje vrst in podvrst je mogoče le v naravnem okolju, ki je pripeljalo do njihovega nastanka. To velja tudi za kranjsko čebelo v Sloveniji. V pristopnih pogajanjih z Evropsko unijo smo si s posebno pristopno izjavo izbojevali pravico in dolžnost upravljati to za svetovno čebelarstvo dragoceno podvrsto medonosne čebele, ki ima v Sloveniji upravičeno svoj domicil.

2.3 Razvoj čebelarstva kot gospodarske panoge na Slovenskem

Uporaba medu in čebeljih pridelkov sega v prazgodovino. Postopoma je človek začel nameščati panje tudi v bližino svojega prebivališča in razvijati čebelarke spretnosti. Čebelarjenje na Slovenskem je doživelo svoj prvi razmah v 18. stoletju, ko ga je na Kranjskem pospeševal Peter Pavel Glavar, na Dunaju pa je slovenske čebelarke izkušnje prenašal širše v svet Anton Janša. Iz tega časa Ljubljanski mestni arhiv hrani listino, ki potrjuje, da se je v letih 1753 in 1754 pretehtalo na cesarski tehtnici v Ljubljani 593.975 funtov medu (332,6 tone). V naslednjih dveh letih je masa stehtanega medu znašala 418,6 tone. Dobro stoletje pozneje se je dodatno razvila še trgovina s čebelami. Emil Ravenegg (baron Rotschütz) je na višku svoje dejavnosti (okrog leta 1870) izvozil letno več kot 17.000 rojev, Mihael Ambrožič iz Mojstrane pa je pred prvo svetovno vojno izvozil nad 70.000 rojev in poleg tega še neznano število matic (Rihar, 1956).

Med vojnama je slovensko čebelarstvo naredilo pomemben tehnološki korak naprej, saj so začeli čebelariti v panjih s premičnim satjem (prej pretežno v kranjičih). Po popisu iz leta 1939 je imela v takratni Dravski banovini vsaka tretja kmetija čebele. Poleg tega je neprecenljiva arhitekturna in kulturna dediščina – čebelnjak in poslikava panjskih končnic, česar drugi narodi pri čebelarjenju ne poznajo.

Po letu 1945 je bilo čebelarstvo v Sloveniji obravnavano predvsem kot društvena dejavnost brez pomembnejše pomoči države. Do prve resne podpore na državni ravni je prišlo šele leta 1984, ko se je začela odbira kranjske čebele na Kmetijskem inštitutu Slovenije (KIS). Prej je na tem področju opravil pomembno delo dr. Jože Rihar, avtor več obširnih poročil za Sklad Borisa Kidriča, ki je raziskave tudi financiral.

Po osamosvojitvi Slovenije se je ministrstvo, pristojno za kmetijstvo, začelo sistematično ukvarjati s čebelarstvom. K temu je veliko prispeval predlog razvojnega projekta *Obnova in razvoj slovenskega čebelarstva*, ki je bil javnosti predstavljen maja 1992 in ga je takratna Vlada sprejela in finančno podprla kot dokument za oblikovanje strategije razvoja slovenskega čebelarstva (Krek v Papež in sod., 2004). Leta 1997 je bila strategija prvič prenovljena, v letu 2004 pa v okviru podiplomskega študija drugič. Slednja je bila tudi v pomoč pri pripravi triletnega razvojnega programa ukrepov v slovenskem čebelarstvu za obdobje 2005–2007.

2.4 Čebelarska kulturna dediščina

Posebnost slovenskega čebelarstva in nepogrešljivi del ljudske umetnosti so poslikave na prednjih stranicah panjev – panjske končnice. Iz desk zbite panje, poznane pod imenom kranjiči, so čebelarji postavljali v čebelnjake, ki so tako kakor kozolci prepoznavni

del naše kulturne krajine. Čebelarstvo je danes del slovenske žive dediščine s prepoznavnimi proizvodi, zaščiteni v Evropi (geografsko poreklo) in objekti, ki so vpisani v register kulturne dediščine samostojno ali v posameznih ovrednotenih domačijah. Registrirano je 99 čebelnjakov, med njimi je 17 objektov s statusom kulturnega spomenika lokalnega pomena in en, ki je spomenik državnega pomena (posestvo Brdo). Dediščina čebelarjenja, posebej čebelnjaki s poslikanimi končnicami so pomembna slovenska dediščina, za katero skrbijo lastniki, muzeji in muzejske zbirke. Čebele nastopajo tudi pri posameznih zgodovinskih osebah in združenjih v grbih ali kot simbolna znamenja: od Akademije Operosorum do Petra Pavla Glavarja.

Poslikane panjske končnice so nastale sredi 18. stoletja, domnevno najprej na Gorenjskem, odkoder izvira slikarsko nadarjeni Anton Janša, učitelj čebelarstva na Dunaju. Poslikavanje je doživelo razcvet med 1820 in 1880, nato pa začelo usihati. Gre za izraz in dokument čustvovanja in razmišljanja slovenskega kmeta v času nastanka, pa tudi njegovega posebnega odnosa, ki ga je od nekdaj čutil do čebel.

Stroka v tistih časih se je prav tako zavedala pomena čebele. Odsek za varstvo prirode pri Muzejskem društvu za Slovenijo je 1920 tedanji pokrajinski vladi predložil Spomenico, v kateri je zapisano, da je treba ščititi naravno dediščino – živalske in rastlinske vrste ter nekatera območja. Med živalskimi vrstami naj bi se kot naravni spomenik varovala tudi kranjska čebela (75 let Spomenice Odseka za varstvo prirode, Uprava Republike Slovenije za varstvo narave, Ljubljana 1995).

2.5 Obseg gojene populacije kranjske čebele

V Sloveniji je po podatkih centralnega registra čebelnjakov na dan 31. oktobra 2012 9.638 čebelarjev, z 12.469 čebelnjaki oziroma stojišč s 167.000 čebeljimi družinami. V Sloveniji se razvija tudi ekološko čebelarstvo. V letih od 2006 do 2012 je bilo v Sloveniji v ekološko čebelarstvo vključenih med 1.342 in 2.089 čebeljih družin (Vir: MKO).

Največje slovenske regije, zlasti osrednjeslovenska, podravska in pomurska, so praviloma tudi čebelarstvo najmočnejše, medtem ko je v manjših regijah, z manj kmetijskih in gozdnih površin ter manj prebivalci, manj čebeljih družin in čebelarjev. Po velikosti čebelarstva so čebelarstvo najintenzivnejše pokrajine pomurska, obalno-kraška, spodnjeposavska, jugovzhodna Slovenija, podravska in goriška.

Intenzivnost čebelarjenja, če jo presojamo po gostoti naseljenosti čebeljih družin glede na število prebivalcev v regiji in glede na mogoče pašne površine, je dokaj spremenljiva. Po intenzivnosti je v ospredju pomurska regija z najvišjim številom čebeljih družin na 100 ha kmetijskih in gozdnih površin ter hkrati z drugim najvišjim številom čebelarjev na 100 prebivalcev. Med čebelarje so vključeni tudi gostujoči čebelarji, torej tisti, ki tu čebelarijo, a imajo stalno prebivališče drugje.

Povprečna starost čebelarja je po podatkih iz registra čebelnjakov 58 let. Po podatkih centralnega registra čebelnjakov ima 78% čebelarjev manj kot 20 čebeljih družin, v povprečju čebelarijo le s 17 čebeljimi družinami. Nad 150 panjev ima le 45 čebelarjev. Podatki kažejo, da se večina čebelarjev ukvarja s čebelami v prostem času kot ljubiteljsko dejavnostjo, poklicnih čebelarjev je malo.

Prevladujoči način čebelarjenja je čebelarjenje v Alberti-Žnideršič panjih (v nadaljnjem besedilu: AŽ-panji), kjer je naseljenih kar 93% čebeljih družin. Opaziti je rahel, a zaznaven, trend upadanja deleža teh panjev v korist nakladnih panjev. Tako je v zadnjih osmih letih delež upadel za 2,7 odstotnih točk. V primerjavi s stanjem v konkurenčnih državah to za naše pridelovalce pomeni večje stroške proizvodnje kakor pri uporabi

nakladnih LR panjev, ki se uporabljajo v drugih državah. Izbira tipa panjev je nekoliko pogojena s starostjo čebelarja. Mlajši čebelarji se v večji meri odločajo za nakladne panje, medtem ko starejši v večji meri čebelarijo v AŽ panjih. Za nakladne panje se v večji meri odločajo manjša čebelarstva, medtem ko veliki čebelarji čebelarijo v AŽ panjih.

2.6 Pridelava in poraba medu v Sloveniji

Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije je bilo v Sloveniji od leta 2000 do 2012 pridelano med 1.480 in 2.470 tonami medu letno.

V zadnjih letih se je proizvodnja medu nekoliko povečala. Potrošnja medu je v opazovanem obdobju presegla domačo proizvodnjo in je vsa leta stabilna, znaša okrog 1 kg/na prebivalca na leto in se v zadnjih desetih letih bistveno ne spreminja. Stopnja samooskrbe se od leta 2006, giblje se med 70,6 % in 85,0 %. Izvoz medu se v obdobju 2000–2012 zmanjšuje, gibal se je med 32 ton medu (v 2011) in 214 ton medu (v 2000). Uvoz medu se v obdobju 2000–2012 povečuje, in sicer iz 213 ton (v 2000) na 685 ton medu (v 2011).

Odkupne cene vseh vrst medu v Sloveniji so v zadnjih letih narasle. V letih med 2005 in 2008 so se gibale okoli 2 eurov/kg, medtem ko je odkupna cena v letu 2012 znaša 3,3 eure/kg. Precej višjo ceno čebelarji dosegajo pri prodaji na tržnicah. Odkupna cena medu na tržnicah je od leta 2000 narasla iz 4,9 eura/kg medu na malo nad 7 eurov/kg medu. Slovenski čebelarji več kot 80 % medu prodajo neposredno na domu, vendar je v zadnjih desetih letih opazen trend povečanja prodaje na tržnicah. V letu 2000 se je na tržnicah prodalo 38 ton medu, v letu 2011 pa že 131 ton medu.

Ocenjujemo, da je čebelarstvo oziroma pridelava medu rentabilna le pri majhnem številu čebelarjev. Prevladujoči del predstavlja manjši čebelarji, ki se s čebelarstvom ukvarjajo ljubiteljsko ali pa jim je to postranska dejavnost in svoje čebelje pridelke prodajo neposredno na domu, kjer dosegajo višje cene. V zadnjem obdobju pa je opazen trend, da se povečuje delež čebelarjev, ki v čebelarstvu iščejo gospodarski interes.

Slovenski čebelarji pri svojem čebelarjenju dosegajo visoke stroške, oziroma visoko lastno ceno končnega proizvoda. Ta je tudi posledica slabih fenoloških pogojev in s tem slabšega donosa medu po panju v primerjavi s sosednjimi državami. Prav tako stroške čebelarske proizvodnje dviguje čebelarjenje v tradicionalnih AŽ panjih, ki jih uporablja 93 % čebelarjev v Sloveniji.

Na produktivnost in tako na ekonomičnost čebelarske proizvodnje vpliva veliko dejavnikov. V glavnem jih lahko razdelimo na:

- objektivne, med katere spadajo geografski, podnebni, hidrološki, fenološki in drugi dejavniki,
- subjektivne, med katere spadajo uporabljena tehnologija čebelarjenja, organizacija in tehnika čebelarjenja ter čebelarjeva sposobnost in znanje.

Vsi ti dejavniki vplivajo na uspešnost celotne čebelarske proizvodnje. Dejstvo je, da se vse čebelje družine v čebelnjaku ne razvijajo enako in istočasno. Prav tako se dejavniki za čebelarstvo spreminjajo od čebelnjaka do čebelnjaka in ne nazadnje od leta do leta.

Na ekonomičnost čebelarske proizvodnje prav tako vpliva oblika čebelarstva, ki je lahko stacionarna ali prevozna, usmerjena v proizvodnjo medu ali matic oziroma čebeljih družin. Zaradi dejavnikov, kakršni so podnebne spremembe, zimske izgube čebeljih družin, izgube zaradi bolezni čebel, zastrupitev, požar, veter, poplave itd., naj bi imel sodoben

čebelar vsaj 30% rezervnih družin, kar neposredno vpliva na ekonomičnost čebelarstva proizvodnje in tako na ceno medu.

2.7 Vzreja čebeljih matic

Zelo pomembno nalogo pri ohranjanju kranjske čebele imajo tudi vzrejevalci čebeljih matic. Oprašena matica je genski material, zaradi česar se nanjo navezuje glavno selekcijsko delo, katerega cilj je poleg ohranjanja kranjske čebele genetski napredek. Tako vzrejevalci širijo genski material svojih čebel.

Stojišča čebeljih družin so razvrščena po vsej Sloveniji. Več čebeljih stojišč je v dolinah, ob vznožju hribov, manj pa v odmaknjenih krajih in gozdu. Glede na gostoto čebeljih družin na površino (6,9 čebelje družine/km²) smo Slovenci v evropskem vrhu.

V Sloveniji imamo eno registrirano vzrejališče rodovniških matic (Rog Ponikve), kjer letno vzredimo približno 450 matic. Okvirno imamo v Sloveniji še 25 odobrenih vzrejališč čebeljih matic, ki letno vzredijo okrog 30.000 gospodarskih matic.

Povpraševanje po maticah kranjske čebele se vsako leto povečuje, zaradi česar se proizvodnja matic v zadnjih letih pri nas povečuje, kar nakazuje tudi število vpisanih čebeljih matic v Izvorno rodovniško knjigo.

S povečevanjem vzreje matic se pojavlja vprašanje preverjanja njihovega porekla. Vzrejene matice lahko poleg odobrenih matičarjev izhajajo tudi iz drugih družin, zaradi česar je nujno vpeljati metodo preverjanja porekla vzrejenih matic po maternalni liniji na trgu.

2.8 Organiziranost čebelarstva danes

Od 1. junija 2005 pod okriljem Čebelarstva Slovenije deluje Čebelarska svetovalna služba (ČSS). Strokovno delo v čebelarstvu dopolnjujejo sodelavci Čebelarstva Slovenije kot priznane rejske organizacije in sodelavci Kmetijskega inštituta Slovenije kot druge priznane organizacije v čebelarstvu v skladu z Zakonom o živinoreji in drugimi predpisi za to področje. Javna specialistična veterinarska služba za zdravstveno varstvo čebel deluje v Sloveniji že več kot 30 let, od leta 2002 je organizirana na Nacionalnem veterinarskem inštitutu Veterinarske fakultete Univerze v Ljubljani. V strokovno in raziskovalno delo se stalno vključujejo tudi raziskovalci in učitelji drugih raziskovalnih in izobraževalnih ustanov v Sloveniji.

Javni svetovalni službi v čebelarstvu je za obdobje 2008–2014 podeljena koncesija za opravljanje svetovanja na področju čebelarstva. Tako ima javno svetovalna služba v čebelarstvu za svetovanje zaposlenih šest specialistov, ki so razpršeni na šestih območjih po Sloveniji. Služba uresničuje dolgoročne in kratkoročne cilje programa. Vanjo so vključeni terenski svetovalci, ki brezplačno pomagajo čebelarjem pri izvajanju splošnih preprečevalnih ukrepov in pregledovanju čebeljih družin, pri ocenjevanju pravilnosti razvoja družin v različnih okoliščinah reje ter ugotavljanju morebitnih sprememb v vedenju čebel in sprememb na zalegi, pri pripravi čebel na prevoz ter izkoriščanju paše in izvajanju internega preverjanja. Za povečevanje števila mlajših čebelarjev delujejo na osnovnih in srednjih šolah čebelarski krožki, ki jih vodijo čebelarji in učitelji. Trenutno so krožki aktivni na treh srednjih šolah: Biotehniška šola Rakičan, ŠC Šentjur, Lesarska šola Maribor. Tudi za usposabljanje čebelarjev je poskrbljeno, saj se po programu izvajajo posebna usposabljanja, na katerih predavatelji posredujejo čebelarjem znanje, ki se nanaša na posamezne teme iz tehnologije in ekonomike čebelarjenja ter varne hrane. Služba stremi k ozaveščanju in obveščanju splošne javnosti in potrošnikov o pomenu in vlogi čebelarstva in čebel, zato vsako leto izda

precej izobraževalnega in promocijskega gradiva, organizira različne medene dneve in izobraževalne akcije, objavlja članke, sodeluje v radijskih in televizijskih oddajah ter opravlja še druge dejavnosti.

2.9 Druge oblike strokovnega, izobraževalnega in raziskovalnega dela v čebelarstvu

Poleg namensko postavljenih služb, ki opravljajo naloge na podlagi zakonodaje, vezane na čebelarstvo, delujejo v čebelarstvu še skupine in posamezniki v drugih raziskovalnih in izobraževalnih ustanovah. Del tega delovanja poteka v sodelovanju z omenjenimi službami v čebelarstvu, del pa na podlagi izvajanja pedagoških in raziskovalnih programov in projektov. Biotehniška fakulteta Univerze v Ljubljani vključuje čebelarske vsebine v raziskovalne programe, aplikativne in ciljne raziskovalne projekte. Raziskovalno delo iz čebelarstva je zastopano še na drugih raziskovalnih ustanovah, od katerih je po obsegu v ospredju Nacionalni inštitut za biologijo. Izobraževanje iz čebelarstva je uvedeno od osnovnošolske do univerzitetne ravni. Tako se na Biotehniški fakulteti Univerze v Ljubljani izvaja izbirni predmet čebelarstva, posamezne vsebine, ki se navezujejo na biologijo čebele, čebelarsko tehnologijo in čebelje pridelke, pa so vključene še v druge predmete različnih študijskih programov fakultete. Čebelarsko izobraževanje je vključeno tudi na Univerzi v Mariboru v sodelovanju s strokovnjakom Kmetijskega inštituta Slovenije. Izbirni predmet čebelarstva je prav tako zastopan v srednješolskih in osnovnošolskih programih. Na osnovnih šolah je zelo razširjena zunajšolska dejavnost čebelarskih krožkov v sodelovanju s Čebelarsko zvezo Slovenije. Poklicno izobraževanje je organizirano s pomočjo Čebelarske zveze Slovenije za osnovno poklicno kvalifikacijo, preverjanje veščin za pridobitev poklica čebelarski mojster pa vodi Obrtna zbornica Slovenije.

3 VIZIJA IN CILJI TE RESOLUCIJE

3.1 Splošno

Ta Resolucija obsega področje tehnologije čebelarjenja in trženja čebeljih proizvodov, zdravstvenega varstva čebel, vzreje čebeljih matic, čebeljih paš in izobraževanje čebelarjev.

V Sloveniji nam naravne danosti, pravilna tehnologija čebelarjenja, čebelarjevo upoštevanje higienskih razmer pri točenju in polnjenju omogočajo pridelavo kakovostnega in varnega medu, zato se lahko čebelarji v Sloveniji, da opozorimo na svoj kakovosten pridelek, vključimo v eno izmed kakovostnih shem.

V Sloveniji poznamo tri zaščite geografskega poimenovanja, ki se nanašajo na med, to so zaščitena geografska označba, katero nosi Slovenski med, ter zaščiteno geografsko poreklo, katero nosita Kraški med in Kočevski gozdni med, poznamo pa tudi med iz ekološke pridelave. Vse sheme na področju medu so zaščitene tudi na EU nivoju.

Vključevanje v kakovostne sheme je za čebelarje dobra naložba v prihodnost. Čebelarji vključeni v kakovostne sheme svojim potrošnikom s svojimi pridelki zagotavljajo višjo kakovost in znano poreklo s tem postanejo tudi konkurenčnejši in se lažje obdržijo na tržišču. Med vključen v sheme kakovosti pa je podvržen tudi dodatni kontroli, zagotovljena je sledljivost medu tako rekoč od cveta do kozarca medu, prav tako je poznan izvor medu, kar daje samemu izdelku tudi nepogrešljiv pečat pristnosti in seveda posledično skrbi potrošnika za okolje v katerem živi, saj so čebele poleg pridobivanja čebeljih pridelkov nepogrešljive pri opravevanju ostalih kulturnih rastlin in za ohranjanje biodiverzitete naše države.

Sistem prehranjevanja se je močno spremenil in vse več je poudarka na živilih, ki so zdrava, naravna brez dodanih konzervansov, aditivov, barvil in ostalih substanc, ki podaljšujejo rok uporabe hrani ter da so poznanega izvora. Med iz kakovostnih shem zagotavlja vse to. Zaradi zgoraj nanizanih dejstev je potrebno čebelarje še bolj motivirati k vključevanju v sheme kakovosti.

Visoka lastna cena končnih proizvodov iz čebelarstva je posledica slabih fenoloških okoliščin in s tem manjšega donosa medu po panju glede na sosednje države. Zato je čebelarstvo ekonomsko manj dobičkonosna panoga. Da bomo v prihodnje lahko obdržali število čebeljih družin ali jih povečali, je nujno, da je čebelar za čebelarjenje motiviran, pri čemer je čedalje pomembnejši tudi ekonomski interes. V Sloveniji je glavnina čebelarjev ljubiteljskih, v zadnjem obdobju pa je opaziti, da se njihov delež zmanjšuje, povečuje pa se delež tistih, ki v čebelarstvu iščejo gospodarski interes.

Premalo čebelarjev je vključenih v sheme višje kakovosti. Čebelarji se premalo zavedajo pomena sodelovanja v njih, zaradi česar ne dosežajo dodane vrednosti svojih izdelkov. Ker potrošniki dajejo vse večji pomen proizvodom znanega izvora in višje kakovosti, je bistvenega pomena seznaniti čebelarje z možnostjo vključevanja v kakovostne sheme za med. Poleg tega je Slovenija območje, na katerem se zaradi različne rastlinske pestrosti lahko pridobiva vrstni med, ki je bolj cenjen in dosega na trgu tudi višjo ceno. Zato je potrebno še naprej seznanjati čebelarje o možnostih vključevanja in pogojih izrabe kakovostnih shem v Sloveniji.

Čebelarji na trgu nastopajo posamično, med njimi je premalo povezovanja, ki bi jim omogočilo zagotavljanje večjih količin za prodajo večjim odkupovalcem. Na ta način bi znižali stroške za promocijo in za prodajne aktivnosti, s čimer bi povečali ekonomičnost malih čebelarjev

Poleg čebelarjenja le malo čebelarjev izkorišča možnost predelave čebeljih proizvodov in čebelarskega turizma. V kmetijstvu je znano, da je osnovna kmetijska dejavnost mnogokrat premalo za zadovoljiv prihodek. Tudi pri čebelarjenju lahko k boljšemu ekonomskemu stanju pripomorejo dodatne dejavnosti, kot je predelava čebeljih izdelkov ali možnost čebelarskega turizma. Čebelarji pa navedeno premalo izkoriščajo, zaradi česar je treba tej tematiki pri njihovem izobraževanju dati večji poudarek in jim pomagati, da bi znali bolj izkoristiti dane možnosti. Tudi veljavna zakonodaja ni naklonjena čebelarjem, saj ne omogoča registracije številnih dopolnilnih dejavnosti iz čebelarstva.

Čebelarjem je treba ponuditi izobraževanje o tehnologiji za pridobivanje čim kakovostnejših in varnejših čebeljih pridelkov ter o ustreznih higiensko-tehničnih pogojih za delo, jim ponuditi pomoč pri izvajanju notranjega nadzora po načelih HACCP (Hazard Analysis Critical Control Point) sistema, jih podrobneje seznaniti z aktualno čebelarsko zakonodajo, jih naučiti izkoriščanja različnih čebeljih paš, pridobivanja različnih vrst medu ter pravilnega prepoznavanja in označevanja posameznih vrst medu. Treba je tudi omogočiti izvajanje internega preverjanja medu zaradi spremljanja kakovosti in varnosti medu, pridelanega v Sloveniji.

Slovensko čebelarstvo ima pri razvoju lastnega trženja velike možnosti, ki bi jih zaradi edinstvenosti, zgodovinske pomembnosti in sedanjega razvoja lahko uporabili za doseg št. številnih zastavljenih ciljev. Trženje je dejavnost, ki za svoj uspeh potrebuje sodelovanje na vseh ravneh in podravneh, saj le tako lahko uresničimo zastavljeni cilj: doseči prepoznavnost slovenskega čebelarstva doma in na tujem. Pomena trženja se morajo zavedati tudi čebelarji, zato je nujno izobraževanje na področju trženja čebeljih proizvodov in izdelkov ter da poznavanja potrebne zakonodaje o prodaji čebeljih pridelkov in izdelkov iz njih, možnosti vključevanja v sisteme višje kakovosti, možnosti razširitve ponudbe s čebelarskim turizmom... S specialističnim svetovanjem, nasveti terenskih svetovalcev in

usposabljanjem je treba pomagati čebelarjem do boljše ekonomičnosti in donosnosti čebelarske pridelave in predelave, da bodo lahko uspešno konkurirali na trgu. Prav tako je treba nadaljevati promocijske akcije, s pomenom čebelarstva, čebeljih pridelkov in izdelkov pa seznanjati širšo javnost.

Za uspešno zdravstveno varstvo čebeljih družin je treba čebelarjem zagotavljati ustrezno preskrbo z zdravili, nuditi navodila in strokovno pomoč ob zdravljenju čebel ter spremljati učinke zdravljenja in sledljivost zdravil ter ugotovljati morebitne ostanke zdravil v čebeljih pridelkih in njihov vpliv na razvoj čebel in čebelje družine. Za preprečevanje pojavljanja in širjenja bolezni je izrednega pomena stalen nadzor nad zdravstvenim stanjem na terenu, kar lahko zagotavljamo le z rednimi sistematičnimi veterinarskimi kliničnimi pregledi čebeljih družin in z laboratorijskimi preiskavami odvzetih vzorcev.

V preteklih letih je bila med ugotovljenimi kliničnimi oblikami bolezni čebelje družine in kot vzrok za odmiranje čebeljih družin najpogostejša varoza. Za zatiranje varoze je na voljo manjše število posameznih zdravil, med njimi tista, ki so primerna za zdravljenje v ekološkem čebelarstvu in katerih uporaba je zahtevnejša. Zato sta nujni izvajanje raziskav s področja ugotavljanja učinkovitosti zdravil in stalno izobraževanje čebelarjev o zatiranju varoze.

Med boleznimi, ki povzročajo izgube čebeljih družin, je v Sloveniji na drugem mestu huda gniloba čebelje zalege. Zatiranje te bolezni je predpisano s Pravilnikom o ukrepih za ugotavljanje, zatiranje, obveščanje in preprečevanje hude gnilobe čebelje zalege (*Pestis apium*) (Uradni list RS, št. 119/06 in 38/07). Čebelar je kot imetnik živali odgovoren za zdravje svojih čebel, zato mora biti sposoben prepoznavanja tistih sprememb pri njih, ki bi lahko vzbudile sum pojava bolezni. Prav tako mora poznati predpise o prijavljanju bolezni in ukrepanju, kadar opazi te spremembe. Po izkušnjah veterinarjev Veterinarske fakultete v Ljubljani, Nacionalnega veterinarskega inštituta, pa čebelarji pogosto slabo poznajo znake bolezni pri svojih čebelah, zato največkrat odkrijemo bolezen ob sistematičnih pregledih in obveznih pregledih na območjih žarišč hude gnilobe. Po določitih pravilnika traja sanacija območja z ugotovljeno hudo gnilobo najmanj 30 dni. Zaradi nesodelovanja posameznih čebelarjev, slabih vremenskih razmer in širjenja območja zapore zaradi odkrivanja novih primerov okužb pa se ta čas podaljšuje, kar onemogoča promet s čebelami na zaprtem območju.

Za ugotavljanje vzroka slabega razvoja ali celo odmiranja čebeljih družin je treba zagotavljati ustrezno diagnostiko vseh čebeljih bolezni. Z razvojem molekularnih in drugih novejših diagnostičnih metod so se glede zdravstvenega varstva čebel zelo povečale možnosti odkrivanja in razlikovanja povzročiteljev bolezni, kakršni so virusi, *Nosema spp.* in drugi. V Sloveniji smo potrdili prisotnost povzročitelja *Nosema cerana*, ki je tujerodna vrsta povzročitelja nosestavosti in se je k nam razširila iz Azije, ni pa še raziskano, koliko ta bolezen prispeva k odmiranju čebeljih družin. Za zdravljenje nosestavosti ni na voljo zdravil, zato je pomembno preprečevanje bolezni z ustrezno diagnostiko, higieno in tehnologijo.

Ugotovljeno je, da so virusne bolezni čebel v povezavi z varozo eden od mogočih vzrokov za odmiranje čebeljih družin. V Sloveniji smo do zdaj v vzorcih čebel potrdili prisotnost petih virusov, in sicer virusa akutne paralize (ABPV), virusa črnih matičnikov (BQCV), virusa kronične paralize (CBPV), virusa deformiranih kril (DWV) in virusa mešičkaste zalege (SBV). Virusi so bili potrjeni v visokem odstotku vzorcev, pogosto celo dva ali trije virusi hkrati. Potrebne so nadaljnje raziskave, ki bi pojasnile dogajanja v čebelji družini zaradi okužb z virusi.

Pri zatiranju bolezni v čebelji družini je zelo pomembna tehnologija dela v čebelnjaku in način oskrbe čebel. Če čebelar po ugotovitvi bolezni sanacije ne opravi pravilno, se bolezen lahko pojavi že v naslednji sezoni ali celo v istem letu. Huda gniloba

čebelje zalege, nosestavost, poapnela zalega in druge pogojne bolezni so v tesni povezavi s slabo higieno v čebelarstvu in neustrezno tehnologijo sodobnega čebelarstva.

Čebelarji se ne zavedajo pomena lastne vzreje matic za ohranitev lokalnih različkov kranjske čebele in primanjkuje jim znanja o vzreji matic za lastne potrebe. Prav tako si čebelarji ne delajo zapiskov, na podlagi katerih bi sistematično in kakovostno izvajali osnovno odbiro v svojem čebelarstvu. V zadnjem obdobju se je pokazalo, da so pri jemanju vzrejnega materiala in pri vzreji narejene napake, zaradi česar je nastala potreba po preverjanju vzrejenih matic. Za preverjanje je treba vpeljati molekularno metodo, ki bo nam ponudila podatke o poreklu vzrejene matice.

V zadnjih desetletjih so se močno poslabšale pašne razmere na kmetijskih zemljiščih in večinoma niso več v podporo razvoju čebel, kot je bilo to mogoče v preteklosti. Problem ustrezne preskrbe čebelje družine z nektarjem in cvetnim prahom nastopi predvsem v poznopoletnem obdobju, ko čebele pospešeno pripravljamo na naslednjo čebelarstvo sezono, pašni viri v naravi pa so okrnjeni.

Dosedanja strategija nege gozdov je bolj podpirala obstoj medovitih rastlin, kljub temu pa je mogoče vlogo gozdov kot čebeljih pašnih virov jasneje opredeliti in še povečati izrabo teh virov medenja. Državna strategija gospodarjenja z gozdovi vsaj glede rastlinske sestave ustreza potrebam čebelarstva. Posebna skrb za žlahtne listavce, ki so večinoma dobra medonosna drevesa, je ugodna, po drugi strani pa lahko ob morebitnem pretiranem izkoriščanju prizadene tudi pašne vire čebel. Večja težava kakor sama drevesna sestava je lahko skupno izkoriščanje gozda, še zlasti ob večjem pritisku čebelarjev v gozdni prostor ob izdatnem medenju. Tu je pomembno sodelovanje pri pripravi pašnih katastrof in pašnih redov za prevoz čebel na gozdno pašo. Med vrstami, ki predstavljajo glavno pašo za čebele v Sloveniji, so divja češnja, javorji, robinija, pravi kostanj, lipa in lipovec, smreka in jelka. Vse vrste zahtevajo posebno skrb v negi gozdov s svojo specifičnostjo. Robinija je sicer tujerodna vrsta in se sama širi predvsem na zapuščena kmetijska zemljišča. V starejših gozdnih sestojih se ne pojavlja več, ko se uveljavijo domače višje rastoče vrste, še zlasti na območjih, ugodnih za bukove gozdove. Kot kaže, smo robinijo nekako prisilno posvojili; čeprav je zunaj njenega območja zaraščanja verjetno ne bomo širili, lahko na takih območjih poskrbimo za ugodno rast in medenje. Večjo skrb moramo posvetiti predvsem pravemu kostanju, ki je vedno dajal redno zgodnjepoletno pašo, poleg tega se obeta povečano povpraševanje po kostanjevem medu. Po drugi strani je nega kostanjevih sestojev otežena zaradi kostanjevega raka. Nekatere prakse izkoriščanja mladih sestojev kažejo na mogoče obnavljanje samih kostanjevih sestojev.

Mokrišča so pomembna rastišča medonosnih rastlin za pašo v poletnem obdobju. Velik del smo jih izgubili z melioracijo zemljišč in regulacijo vodotokov, preostanek pa je precej prerasel z invazivnimi tujerodnimi rastlinami. Podobno je na poplavnih območjih. Nekaj tujerodnih invazivnih rastlin (orjaška in kanadska zlata rozga, japonski dresnik, žlezasta nedotika) je sicer izredno dobrih medonosnic, kar pa ne opravičuje njihovega morebitnega namernega širjenja na območja z avtohtonim rastlinstvom. Na neinvadiranih območjih imajo praviloma čebele enakomerneje razporejeno pašo čez celotno poletje in zgodnjo jesen namesto krajšega intenzivnega medenja tujerodnih rastlin.

V potrjenem rejskem programu je določena meja 2 % čebel v panju, ki imajo lahko drugačne morfološke značilnosti, kot so predpisane za kranjsko čebelo. Na podlagi predhodno opravljene analize je bilo ugotovljeno, da je v Sloveniji 5,6 % čebel z rumenimi in oranžnimi obročki na zadku. Potrebno je sistematično ukrepanje, da se problematika zajezi in začne reševati ter da se zmanjša delež teh čebel v populaciji kranjske čebele v Sloveniji.

V Sloveniji ni opredeljene enotne metodologije določanja odstotka križancev v panju, po kateri bi čebelarji in terenski svetovalci prišli do primerljivih podatkov o stanju čebel

pri posameznem čebelarju ali na posameznem območju. Podatki o odstotku križancev na posamezni lokaciji ali območju iz različnih virov med sabo niso primerljivi.

Čebelarji niso dovolj pozorni na barvo obročkov na čebeljem zadku pri delu s čebelami, ne prepoznavajo značilnih morfoloških značilnosti, ki kranjsko čebelo ločijo od drugih ras, ne zapisujejo si opažanj iz čebelje družine in zato težko poskrbijo za kakovostno osnovno odbiro, premalo se zavedajo pomena ohranitve kranjske sivke.

Terenske svetovalce in slovenske čebelarje je zato treba usposobiti, da bodo pri vseh opravilih s čebelami pozorni na barvo obročkov na zadku čebel. Te lastnosti je treba primerjati z lastnostmi pri italijanski čebeli (*Apis mellifera ligustica*) in čebeli buckfast.

Ta resolucija je temeljni programski dokument za čebelarstvo v Republiki Sloveniji, ki opredeljuje prednostne usmeritve, pomembne za ohranitev avtohtone populacije kranjske čebele, njene pestrosti ter enakomerne in zadostne poseljenosti s čebeljimi družinami.

Dogovorjene usmeritve v resoluciji naj bi prispevale k ohranitvi zadostnega števila družin avtohtone kranjske čebele po celotni Sloveniji. Usmeritve upoštevajo socialni in ekonomski vidik čebelarjev, poleg tega pa potrebo kmetijstva po zadostnem oprashaevanju gospodarsko pomembnih rastlin.

Strateška cilja te resolucije sta naslednja:

- ohranitev avtohtone populacije kranjske čebele in njene pestrosti,
- ohranitev enakomerne in zadostne poseljenosti s čebeljimi družinami po vsej Sloveniji.

3.2 Ohranitev avtohtone populacije kranjske čebele in njene pestrosti

Ogroženost kranjske čebele v Sloveniji ima splošne značilnosti ogroženosti medonosne čebele v deželah s sodobnim načinom kmetovanja in čebelarjenja, pa tudi dodatne posebne vzroke. Ti so vezani na podvrsto *Apis mellifera carnica*, ki je v svetu uveljavljena kot kranjska čebela. Ohranjanje populacije kranjske čebele na izvornem območju zagotavlja najboljšo možnost ohranitve večjega dela genskega sklada, s tem pa tudi morebitno nadaljnje širše izkoriščanje za komercialno gojitev medonosne čebele zunaj avtohtonega območja. Zato je za ohranitev populacije kranjske čebele v Sloveniji in za vzpostavitev dolgoročnih pogojev, ki jo bodo varovali pred pritiski sosednjih podvrst potrebno opredeliti metodologijo za enotno določanje odstotka križancev v panju za izvajanje osnovne odbire in monitoringa nad stanjem čebel v Sloveniji, usposobiti čebelarje za razločevanje kranjske čebele od križancev in dvig njihove zavesti o pomenu ohranjanja kranjske čebele za Slovenijo, določiti molekularne parametre kranjske čebele, spodbuditi lastno vzrejo matic, nadzirati vzrejo čebeljih matic v njihovih vzrejališčih in uvesti nadzor nad genskim pretokom.

3.3 Ohranitev enakomerne in zadostne poseljenosti s čebeljimi družinami po vsej Sloveniji

V Sloveniji je na podlagi opazovanj ocenjeno, da potrebujemo za dobro oprashaitev gospodarskih in drugih rastlin najmanj 150.000 čebeljih družin. Poleg zimskih upadov in bolezni (predvsem varoze) na poseljenost čebeljih družin vplivajo še drugi dejavniki. Zato je za vzpostavitev pogojev za dolgoročno čebelarjenje nujno preprečevanje pomorov čebel zaradi fitofarmaceutskih sredstev v kmetijski pridelavi, zagotavljanje kakovostnih paš za čebele, zagotavljanje najboljšega mogočega izkoriščanja čebeljih paš, zmanjševanje izgub čebeljih družin zaradi bolezni in škodljivcev, zagotavljanje trajnega zdravstvenega varstva in nadzora stanja čebeljih družin, spodbujanje k čebelarjenju, zboljšanje ekonomičnosti čebelarjenja ter dolgoročno načrtovanje kmetijsko okoljskih ukrepov, ki spodbujajo poseljenost s čebeljimi družinami in hkrati omogočajo dovoljšnjo pridelavo hrane.

4 URESNIČITEV TE RESOLUCIJE

Z vsebino te resolucije želimo dati okvir odločanju o politiki, ki se navezuje na ohranjanje kranjske čebele v Sloveniji. Ta resolucija vsebuje presojo problemov in cilje za vodenje politike v čebelarstvu. Navezuje se na trajnostno kmetijstvo ob širokem razumevanju vloge in pomena kranjske čebele za Slovenijo. Njen glavni namen je celovito opredeliti prednostna razvojna vprašanja in politiki ponuditi izhodišča za dodatne ukrepe ohranitve kranjske čebele.

Prav tako se ta resolucija lahko uporabi pri pripravi vseh nadaljnjih dokumentov o zaščiti kranjske čebele in čebelarstva. Hkrati je lahko temelj za izhodišča stališč Slovenije pri sprejemanju politike in predpisov skupne kmetijske politike, ki se navezuje na ohranjanje avtohtonih pasem in drugih čebelarstvu sorodnih področij. Predstavniki Slovenije bodo v ustanovah Evropske unije poskušali vnesti v spremembe razumevanje posebnosti slovenskega čebelarstva in vloge države, opredeljeno v tem dokumentu.

Vsebinsko bo ta resolucija podlaga za pripravo različnih razvojnih in izvedbenih dokumentov politike, ki se navezujejo na opisane naloge prednostnih programskih področij, opredeljenih v tej resoluciji.

Št. 801-12/13-8/13
Ljubljana, dne 6. marca 2014
EPA 1681-VI

Državni zbor Republike Slovenije
Renata Brunskole I.r.
Podpredsednica

---

¹ Čebelarji jo imenujemo tudi *kranjska sivka* zaradi značilne odlakanosti.

² V zakonodaji je uporabljen izraz pasma, ker se navezuje na Zakon o živinoreji. V čebelarski stroki je priporočen izraz rasa, če gre za gojene čebele, pa tudi podvrsta, ko želimo poudariti naravno oblikovane različke, bolj ali manj geografsko ločene, znotraj naravne razširjenosti vrste medonosna čebela.